

CZU 340.6:343.1

PROCEDURA DE INTERNARE A BĂNUITULUI ÎN SCOPUL EFECTUĂRII EXPERTIZEI PSIHATRICE

Serghei DERENEV,

*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
asistent universitar, Catedra „Procedură penală, criminalistică
și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0000-0002-7380-3328*

Rezumat

Statul poate fi considerat democratic doar atunci când drepturile și libertățile fundamentale și individuale ale omului au prioritate față de alte valori sociale. Pentru fiecare cetățean aceste valori sociale au o mare importanță îndeosebi în prezența riscului de a fi privat de aceste drepturi.

Aceste drepturi fundamentale și valori care reprezintă baza societății sunt consfințite în legislația națională și internațională, cum ar fi Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului, Constituția Republicii Moldova, Codul de procedură penală, precum și alte legi.

Datorită caracterului și impactului asupra drepturilor și libertăților fundamentale a participanților la procesul penal, asupra acestor norme se va impune un control riguros în vederea neadmiterii unor acțiuni care voluntar sau involuntar ar putea leza în vreun fel aceste valori fundamentale.

Unul dintre factorii de risc care duce la situația că persoana poate fi privată de drepturile și libertățile sale reprezintă internarea ilegală a persoanei în instituția medicală în vederea efectuării expertizei psihiatrice.

Internarea persoanei în instituția medicală în vederea efectuării expertizei judiciare este o formă de privare de libertate și, respectiv, aceasta urmează a avea loc doar în baza unei autorizații judecătorești.

Cuvinte-cheie: *bănuțit, expertiză psihiatrică, judecător de instrucție, încheiere, drept fundamental.*

Summary

The state can be considered democratic only when fundamental and individual human rights and freedoms have priority over other social values. For every citizen, these social values are of great importance, especially in the presence of the risk of being deprived of these rights.

These fundamental rights and values that represent the basis of society are enshrined in national legislation such as the Constitutions of the Republic of Moldova, the code of criminal procedure, as well as in the European Convention on Human Rights.

Due to the character and the impact on the inviolability of the life of all participants in the criminal process, a rigorous control will be imposed on these rules in order to disallow any actions that could voluntarily or involuntarily harm these fundamental values in any way.

One of the risk factors that leads to the situation that the person may be deprived of his rights and freedoms is the hospitalization of the person in the medical institution in order to carry out the judicial expertise.

The admission of the person to the medical institution in order to carry out the judicial expertise is a form of deprivation of liberty and, respectively, this is to take place only on the basis of a court authorization.

Keywords: *suspect, psychiatric expertise, investigating judge, conclusion, and fundamental law.*

Introducere. Societatea actuală întâmpină și se ciocnește cu problema existenței unui spectru larg al garanțiilor privind respectarea drepturilor omului, însă în practica judiciară au loc frecvente ingerințe în adresa respectării acestor drepturi.

„Sănătatea mintală reprezintă o componentă fundamentală a sănătății individuale și este o parte esențială a vieții noastre, desemnând generic modul în care oamenii se înțeleg și se integrează în familie, la serviciu sau în comunitate cu semenii lor. Sănătatea psihică poate fi definită în termeni generali drept capacitatea individului de a menține echilibrul între funcțiile intelectuale și afective și de a se integra cu suplețe în viața socială” [11].

Responsabilitatea penală constituie capacitatea persoanei de a înțelege caracterul ilegal al faptei comise, în consecință de cauză fiind pasibilă de răspundere penală. La celălalt capăt al responsabilității penale avem de asemenea și instituția iresponsabilității care absolvă persoana de răspundere în fața legii în legătură cu anumite circumstanțe.

În cazul existenței celei mai mici bănueli privind existența unei devianțe de ordin psihic este necesară o intervenție medicală pentru a elucida starea psihică a persoanei stabilind posibilitatea tragerii la răspundere penală. În cadrul urmăririi penale această sarcină se realizează cu aportul activ al organului de urmărire penală și a judecătorului de instrucție [3].

În jurisprudența sa, Curtea Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului a stabilit că autoritățile naționale, pentru a determina dacă per-

soana prezintă o tulburare mintală reală, impun realizarea unei expertize medicale obiective. De asemenea, tulburarea trebuie să aibă un caracter sau o amploare care să justifice internarea, însă aceasta din urmă nu poate fi prelungită dincolo de prezența acestor tulburări [2].

Conform dispozițiilor art. 152 alin. (1) CPP, dacă pentru efectuarea expertizei medico-legale sau psihiatrice apare necesitatea unei supravegheri îndelungate, bănuitul poate fi internat într-o instituție medicală. Despre aceasta se consemnează în ordonanța sau încheierea prin care s-a dispus expertiza judiciară.

Prin urmare, la faza urmăririi penale, în cazul în care pentru efectuarea expertizei judiciare (medico-legală sau psihiatrică) medicii legiști sau cei psihiatrici au nevoie de mai mult timp pentru supravegherea bănuitului sau a învinuitului, ca într-un final să dea concluzii obiective asupra obiectului expertizei, organul de urmărire penală este obligat să indice acest fapt în ordonanța de dispunere a expertizei [13].

Internarea bănuitului în instituția medicală pentru efectuarea expertizelor indicate supra, se admite cu autorizarea judecătorului de instrucție, în baza demersului procurorului, în conformitate cu art. 305 CPP.

Făcând referire la modalitatea de dispunere a expertizei psihiatrice cu internarea persoanei în instituția medicală, identificăm prezența unei neclarități, și anume în art. 152 (1) legiuitorul indică faptul că despre internarea bănuitul se consemnează în ordonanța sau încheierea prin care s-a dispus expertiza judiciară.

Curtea Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului în art. 5 ne relevă faptul că persoana poate fi obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale doar în cazul când instanța emite o hotărâre în acest sens [12].

Dat fiind că internarea bănuitului în instituția medicală pentru efectuarea expertizei psihiatrice presupune privarea acesteia de libertate pentru un anumit interval de timp, prezența ordonanței în contextul respectiv este neclară, iar ordinea corectă ne-o dă însăși Codul de procedură penală al Republicii Moldova, și anume la demersul procurorului prin încheierea judecătorului de instrucție sau de către instanța de judecată din oficiu.

Făcând o analiză la cele menționate supra, involuntar ajungem la ideea că norma respectivă contravine prevederilor articolului 5 al CtEDO, iar referitor la prevederile art. 152 alin. (1) este necesar de a face o claritate, în acest context „Claritatea este condiția indispensabilă a predictibilității, întrucât pentru a prevedea anumite situații incerte trebuie să fie asigurat accesul la informații suficiente și comprehensibile” [10].

Totodată Curtea Europeană a Drepturilor Omului a precizat în acest sens că „legea trebuie să accesibilă justițiabilului și previzibilă în ceea ce privește efectele sale” [5].

Adițional, din Hotărârea Curții Constituționale nr. 22 din 01.10.2018 pe marginea sesizării nr. 94g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 328 alin. (3) lit. d) din Codul penal, notăm că la punctul 38 este stipulat: „...pentru ca legea să îndeplinească cerința de previzibilitate, ea trebuie să precizeze cu suficientă claritate întinderea și modalitățile de exercitare a puterii de apreciere a autorităților în domeniul respectiv, ținând cont de scopul legitim urmărit” [9].

Revenind la procedura de examinare, demersurile referitoare la aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical presupune faptul că ședința de judecată se va desfășura cu ușile închise și vor participa persoana internată în instituția medicală, dacă starea sănătății îi permite, apărătorul, reprezentanții legali și reprezentanții persoanelor menționate, iar despre aceasta se va întocmi un proces-verbal.

Ulterior, judecătorul de instrucție va deschide ședința de judecată și va anunța care demers va fi examinat și va verifica împrumuturile participanților la proces.

Procurorul care a înaintat demersul argumentează motivele și răspunde la întrebările judecătorului de instrucție și ale participanților la proces, iar dacă la ședință participă persoanele interesele cărora sunt vizate în demers sau apărătorii și reprezentanții lor, acestora li se va oferi posibilitatea de a da explicații și de a lua cunoștință de toate materialele prezentate la examinarea demersului.

Demersul procurorului de solicitare a internării într-o instituție medicală pentru efectuarea expertizei sau cererile părților ori ale expertului depuse în acest sens trebuie să cuprindă, după caz, mențiuni cu privire la fapta pentru care se efectuează urmărirea penală, încadrarea juridică a faptei; faptele și împrejurările din care rezultă îndoiala asupra stării de responsabilitate a bănuitului, învinuitului sau inculpatului, motivarea necesității de luare a măsurii de internare și motivarea proporționalității acesteia cu scopul urmărit.

După efectuarea controlului temeiniciei demersului, judecătorul de instrucție, prin încheiere autorizează aplicarea măsurilor procesuale de constrângere sau respinge demersul procurorului [4].

În cazul în care se autorizează aplicarea măsurii de constrângere, încheierea judecătorului de instrucție se va indica numele și prenumele persoanei care urmează a fi internată, denumirea instituției medicale.

Ordonatorul expertizei, la a cărui decizie a fost internată persoana în instituția medicală pentru efectuarea expertizei, este obligat, în termen de 24 de ore, să anunțe despre aceasta membrii familiei persoanei internate, rudele ei sau alte persoane indicate de ea, iar în cazul lipsei acestora – organul de poliție de la locul de trai [6].

Încheierea judecătorului de instrucție privind autorizarea internării poate fi atacată cu recurs în condițiile art. 313 CPP.

Încheierea judecătorului privind autorizarea sau respingerea internării forțate a persoanei în instituția medicală poate fi contestată în termen de 3 zile de la data adoptării cu recurs în instanța ierarhic superioară – Curtea de Apel [4].

Aceste prevederi dau posibilitate părților la un recurs efectiv, prezentând argumentele și probele în instanța ierarhic superioară pentru a cere respingerea demersului procurorului. Este de menționat faptul că art. 311 alin. (1) CPP nu prevede în mod expres dreptul de a contesta cu recurs încheierea judecătorului de instrucție privind internarea forțată în instituția medicală. Deși bănuitul poate fi internat forțat în instituția medicală pe o perioadă de cel mult 10 zile, acesta este lipsit de acest drept. Din aceste considerente optăm pentru modificarea și completarea art. 311 alin. (1) CPP, astfel încât dispozițiile respective să indice și dreptul bănuitului la contestare [13]. Totodată, considerăm oportună la examinarea recursului privind internarea persoanei în instituția medicală să fie invitat și audiat în calitate de specialist un medic de specialitate care nu are tangență cu prezenta cauză, în vederea explicării detaliate a circumstanțelor care au servit ca motiv al dispunerii prezentei expertize, în vederea stabilirii concrete asupra necesității internării, lucru de care instanța de judecată nu ar avea de unde să știe.

În procesul dispunerii expertizei psihiatrice, bănuitul are dreptul de a cunoaște de către cine va fi efectuată cercetarea, este în drept să cunoască și întrebările la care urmează să răspundă expertul judiciar, dar totodată nu i se permite de a recuza expertul.

Din prevederile art. 64 alin. (2) pct. 14 al CPP reiese că bănuitului nu i se oferă dreptul de a cere recuzarea expertului judiciar, astfel afectând dreptul la apărare al acestuia. Dreptul la apărare constă din toate prerogativele și posibilitățile de care beneficiază persoana, potrivit legii, în vederea apărării intereselor ei [1].

Conform art. 69 alin. (3), apărătorul va participa obligatoriu în cazul supunerii bănuitului expertizei judiciare psihiatrice în condiții de staționar, iar dreptul la recuzarea expertului fiind exercitat în totalitate de către apărător, care conform art. 68 alin. (6) are dreptul să ceară recuzarea persoanei care efectuează urmărirea penală, a judecătorului, procurorului, expertului, interpretului, traducătorului, grefierului [4]. Prin urmare în vederea asigurării dreptului la apărare prin prisma celor menționate supra, considerăm oportuna de a include în norma art. 64 alin. (2) pct. 14 „recuzarea expertului și de către bănuitul”.

Prin absența „bănuitului” din norma art. 64 alin. (2) pct. 14, [7] se

prezumă că „persoana nu are posibilitatea de a-și prezenta probele și de a-și demonstra nevinovăția, ea nu poate utiliza toate mijloacele procedurale necesare pentru apărarea sa, așa cum garantează articolul 26 din Constituție” [8].

În acest context, Curtea Constituțională notează că o problemă distinctă în contextul asigurării dreptului la apărare al acuzatului ține de accesul acestuia la toate probele care au legătură cu dosarul pentru a-și realiza dreptul la apărare, însă în unele situații statul ar avea dreptul de a nu divulga unele elemente, garantând astfel respectarea altui drept fundamental, de ex: dreptul la viața privată.

În această ordine de idei concluzionăm că în cazul depistării celei mai mici bănuieli privind existența unei devianțe de ordin psihic, este necesară o intervenție medicală pentru a elucida starea psihică a persoanei stabilind posibilitatea tragerii la răspundere penală.

În cadrul urmăririi penale această sarcină se realizează cu aportul activ al organului de urmărire penală, a judecătorului de instrucție și a expertului judiciar.

Judecătorul de instrucție reprezintă un garant al respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, de altfel acest subiect este abilitat să vegheze legalitatea acțiunilor procesuale în cadrul procesului penal deținând pârghiile necesare stabilirii necesității și proporționalității acțiunii admisibile în raport cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale a persoanei concrete în cauza distinctă.

Ținând cont că persoana a fost restrânsă în anumite drepturi odată cu internarea ei forțată în instituția medicală trebuie să ne asigurăm că procesul penal se va desfășura conform prevederilor constituționale, legislative, principiilor dreptului internațional în privința drepturilor omului, deoarece importanța acestora reprezintă și obligația statului de a-și proteja cetățenii față de abuzuri și ingerințe asupra drepturilor și libertăților acestora, dat fiind faptul că normele de procedură penală nu cuprind și nu clarifică toate situațiile ce pot apărea cu privire la internarea forțată a persoanei în instituția medicală pentru efectuarea expertizelor judiciare.

Referințe bibliografice

1. PILAT Artiom. Teza de doctor în drept. [Citat la 02.10.2023]. Disponibil: [procedura%20internarii%20in%20institutiia%20medicala%20pentru%20efectuarea%20expetizei/pilat-teza.pdf](#).
2. BÎRSAN C. Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole. Vol. I. Drepturi și libertăți. București: All Beck, 2005. 1252 p.
3. CĂRAJELEASCOV C. Garanțiile procesuale asigurate de că-

tre judecătorul de instrucție la internarea persoanei în instituția medicală pentru efectuarea expertizei psihiatrice în cadrul urmăririi penale. În: „Revista Națională de Drept”, 2017, nr. 6, p. 36.

4. Cod de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 104-110 din 07.06.2003.

5. Decizia Curții Constituționale a României nr. 589 din 14 iulie 2020. În: Monitorul Oficial nr. 710 din 07 august 2020 [Citat 05.11.2023]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/228715>.

6. DOLEA Ig. Cod de procedură penală. Comentariu aplicativ. Chișinău: Ed. „Carte Juridică”, 2016. p. 416.

7. HCC a RM nr. 22 din 06.08.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi a art. 226¹⁶ alin. (11) din Codul Fiscal, adoptat prin Legea nr. 1163 din 24 aprilie 1997 (prezentarea informației fiscale către instanțele judecătorești și organele de urmărire penală ca mijloc de probă). [Citat la 29.10.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122834&lang=ro.

8. Hotărârea Curții Constituționale a RM privind excepția de neconstituționalitate a art. 132⁹ alin. (12) și alin. (15) din Codul de procedură penală. [Citat la 04.11.2023]. Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_31_2021_58g_2021_rou.pdf.

9. Predictibilitatea legii în procesul penal. [Citat la 05.11.2023]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/15599/claritatea-si-predictibilitatea-legii-in-dreptulpenal.html> accesat la 04.11.2023.

10. Promovarea sănătății. [Citat la 05.11.2023]. Disponibil: https://msmps.gov.md/sites/default/files/promovarea_sanatatii.pdf.

11. Drepturile omului. [Citat la 06.11.2023]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Prisoners_rights_ROM

12. OSOIANU T., OSTAVCIUC D. Dispunerea internării persoanei în instituția medicală pentru efectuarea expertizelor judiciare în procesul penal.